

ОПТИМІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Для сприйняття чужої мудрості потрібна
перш за все самостійна робота
Л. М. Толстой

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями: в наші дні Болонський процес формує основні тенденції розвитку системи вищої медичної освіти в понад 40 країнах світу. Долучення Українського студентства до Болонського процесу дає унікальні можливості використовувати результати міжнародного досвіду організації навчального процесу в поєднанні з віковими традиціями вітчизняної школи викладання.

Ні у кого, а в першу чергу в самих студентів, не викликає жодного сумніву, що сучасному ринку праці потрібні не просто дипломовані фахівці, а творчі, всебічно розвинені особистості, здатні самостійно та високоефективно отримувати необхідні знання та вміння, потрібні люди, що «інфіковані вірусом» академічної свободи. Основи організації самостійного отримання знань – самостійної роботи повинні бути одержані в процесі здобуття вищої освіти, в рамках тези, що мета сучасної професійної освіти – виховання фахівця, здатного орієнтуватися в потоці наукової інформації, який постійно збільшується, та усвідомлення морального старіння отриманих знань. Мета вищого навчального закладу в рамках сучасної парадигми освітнього процесу – це не навчити, а навчитися вчитися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які посилається автор, визначення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття: питання організації самостійної роботи в умовах кредитно-модульної системи розглядаються в багатьох наукових працях (Н.А. Єрошина, М.М. Солдатенко, Б.А. Сусь, Б. Єсіпов, Т.Н.Алексеев). У дослідженнях, присвячених плануванню та організації самостійної роботи студентів (Л. Г. Вяткін, М. Г. Гарунова, Б. П. Єсіпов, І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, Н.О. Половнікова, П. І. Підкасистий та ін.) представлені загальнодидактичні, психологічні, організаційні, методичні, логічні та інші аспекти цієї діяльності, розкрито багато сторін досліджуваної проблеми, особливо в традиційному дидактичному плані. Однак особливій уваги потребують питання мотивації самостійної діяльності студента в умовах зростаючого дефіциту часу на отримання інформації сучасного інформаційного суспільства.

Постановка завдання: розглянути та методологічно обґрунтувати шляхи посилення мотивації студентства до виконання самостійної діяльності в умовах кредитно-модульного навчання та практичні методи позааудиторної роботи з урахуванням психологічних та ментальних особливостей сучасного студентства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Видатний педагог сучасності академік С.Я.Батишев, розглядаючи розвиток системи освіти відзначав: «Нова система освіти повинна керуватися чотирма основними принципами: учитися жити, учитися пізнавати, учитися працювати, учитися співіснувати. Відповідно до них необхідно виробляти в учнів такі якості: системне, образне і варіативне мислення; економічну та інформаційну культуру, творчу активність, толерантність, почуття нового...»

Основним принципом самостійної роботи є переведення студентів на індивідуальну роботу з переходом від формального виконання певних завдань у пасивній ролі студента до пізнавальної активності з формуванням власної думки при вирішенні поставлених проблемних питань і завдань. Мета самостійної роботи – формування справді освічених, а не функціонально навчених людей.

Самостійна робота студентів – спосіб активного, цілеспрямованого надбання студентом нових для нього знань і умінь, який здійснюється під керівництвом, але без безпосередньої участі викладача у спеціально відведений для цього аудиторний або позааудиторний час. Методологічні засади самостійної роботи студента ґрунтуються на тому, що самостійна робота повинна бути конкретною за своєю предметною спрямованістю, супроводжуватися ефективним, безперервним контролем з боку викладача з оцінкою її результатів, супроводжуватися вільним доступом до спеціальних навчальних матеріалів для самостійної роботи; крім того, вона має бути розпланована й індивідуалізована. Самостійна робота студентів не може представляти собою стихійну, некеровану викладачем діяльність.

Виділяють чотири рівні складності самостійної роботи студентів, у відповідності до їх індивідуальних можливостей:

1. Копіювання дії студентами за поданим зразком.
2. Репродуктивна діяльність щодо відтворення інформації про різні властивості досліджуваного об'єкта (такий вид діяльності в основному не виходить за межі пам'яті).
3. Продуктивна діяльність у галузі самостійного застосування набутих знань для вирішення завдань, що виходять за межі відомого зразка, та вимагають оволодіння індуктивним і дедуктивним методами.
4. Самостійна діяльність із перенесення знань при вирішенні завдань в абсолютно нових ситуаціях, умовах щодо складання нових програм, прийняття рішень, вироблення гіпотетичного аналогового мислення.

Очевидно, що ефективна самостійна робота студентів можлива тільки за наявності серйозної та стійкої мотивації. Найсильніший мотивуючий фактор – підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. Саме така діяльність здатна забезпечити перехід студентів від роботи на залікову книжку до активного пізнавального процесу для накопичення знань як капіталу. Основою ефективної самостійної роботи в навчальному закладі, на нашу думку, є моделювання майбутньої професійної діяльності студентів із визначенням навичок та вмінь, які мають бути освоєні в рамках самостійної роботи. Яскравим прикладом такого виду діяльності є участь студентів старших курсів медичних або ветеринарних факультетів у чергуваннях на клінічних базах під керівництвом лікарів закладів охорони здоров'я або викладачів профільних кафедр. Студенти таким чином беруть участь у реальній професійній комунікації при спілкуванні з хворими, колегами-лікарями, медперсоналом, родичами хворих.

Можливим видом професійної самостійної роботи студентів є підготовка коротких повідомлень, доповідей, презентацій з актуальних питань провідних дисциплін обраної спеціальності для представлення на лекціях або колоквиумах.

Важливим є зростання мотивації студента до такого виду діяльності, якщо результати його роботи будуть використані в лекційному курсі, в методичному посібнику, в лабораторному практикумі, при підготовці публікації тощо. Ставлення до виконання завдання істотно змінюється в кращий бік, і якість виконуваної роботи зростає.

Одним із важливих розділів самостійної роботи є науково-дослідна, дослідно-конструкторська або методична роботи, що проводяться на тій чи іншій кафедрі. До основ експериментальної діяльності студенти починають долучатися на теоретичних кафедрах, кафедрах гуманітарного спрямування.

Важливо, що в рамках науково-дослідної діяльності студенти можуть займатися не лише підготовкою і написанням наукових оглядів, статей, а й рецензуванням робіт колег або студентів молодших курсів. Під час практики доцільним може бути виконання завдань зі спостереження і збору даних, що стануть у нагоді при виконанні наукової роботи або написанні дипломного проекту.

Активні та добре підготовлені студенти в позааудиторний час можуть брати участь в олімпіадах із навчальних дисциплін, конкурсах науково-дослідних або прикладних робіт, у науково-теоретичних та науково-практичних конференціях тощо.

Класичним видом позааудиторної діяльності є підготовка та написання рефератів, доповідей та інших письмових робіт на запропоновані теми (з метою підвищення мотивації студенту бажано надати право вибору теми і керівника роботи).

Серед видів самостійної аудиторної роботи, крім тестових завдань, можна згадати проведення колоквиумів на обрані теми, підготовку повідомлень про історичні аспекти тем, які вивчаються.

При читанні лекційного курсу безпосередньо в аудиторії можливим є контроль за засвоєнням матеріалу основною масою студентів шляхом проведення експрес-опитувань, опитування студентів у формі гри з використанням цікавих та неочікуваних питань.

Дуже ефективним, на думку психологів, є проведення групової самостійної роботи у формі «ділової гри» (вибір оптимальної схеми розв'язання завдання, вирішення практичного прикладу підвищеної складності). Мета групової роботи – в імітаційних умовах дати студенту можливість розробляти і приймати рішення. При цьому виконане завдання (розв'язання проблемної задачі) потім рецензується іншою групою за коловою системою. Публічне обговорення та захист свого варіанту підвищують роль самостійної роботи і підсилюють прагнення до її якісного виконання. Виконання лабораторного практикуму, як і інші види навчальної діяльності, містить багато можливостей застосування активних методів навчання та організації самостійної роботи студентів на основі індивідуального підходу.

Будь-яка лабораторна робота повинна включати глибоке самостійне опрацювання теоретичного матеріалу, вивчення методик проведення і планування експерименту, освоєння вимірювальних засобів, обробку та інтерпретацію експериментальних даних. При цьому частина робіт може не носити обов'язковий характер, а виконуватися в межах самостійної роботи з курсу. У ряд робіт доцільно включити розділи з додатковими елементами наукових досліджень, які стануть у подальшому основою поглибленого самостійного опрацювання теоретичного матеріалу.

Із поступовим формуванням навичок та вмінь у студентів навчальні завдання мають ускладнюватися, безпосередня допомога викладача зменшуватися, а керівництво викладачем самостійною роботою студента має поступово переходити в самоорганізовану роботу, де педагог відіграє роль помічника або консультанта. Рекомендоване співвідношення часу, відведеного на аудиторну і самостійну роботу, становить 1: 3,5 [7].

Значущим мотиваційним чинником у самостійній роботі є особистість викладача - викладач може та має бути прикладом для студента як професіонал та творча особистість. Викладач може і повинен допомогти студенту розкрити свій творчий потенціал, визначити перспективи свого внутрішнього зростання. Викладач повинен працювати не зі студентом "взагалі", а з конкретною особистістю, з її сильними і слабкими сторонами, індивідуальними здібностями і нахилами. Мета викладача – побачити і розвинути найкращі якості студента як майбутнього фахівця високої кваліфікації.

Серед можливих шляхів покращення сприйняття важливості самостійної роботи та підвищення зацікавленості у її виконанні варто відзначити такі:

- демонстрація необхідності оволодіння навчальним матеріалом для майбутньої навчальної і професійної діяльності в лекціях, методичних вказівках та навчальних посібниках та під час особистого спілкування в рамках індивідуальних консультацій;
- проблемний виклад матеріалу, що відтворює типові способи логічного мислення, яке використовується в науковій діяльності;
- застосування методів активного навчання (аналіз ситуацій, дискусії, тренінги);
- розповсюдження серед студентства методичних вказівок, що містять докладний алгоритм виконання роботи; розробка комплексних навчальних посібників для самостійної роботи, що поєднують теоретичний матеріал, завдання для вирішення і методичні вказівки;
- надання статусу "студент-консультант" найбільш підготовленим і здібним студентам або студентам – старшокурсникам.

Беручи до уваги ментальність сучасного студента, різноманітні за сутністю та формою види самостійної роботи можуть бути ефективними лише за умови орієнтації на

ментальні особливості сучасного студента [8,9]. Саме тому не слід забувати про активне використання мотивуючих факторів контролю знань: накопичувальні оцінки, рейтинг, нестандартні екзаменаційні процедури, спрощену екзаменаційну процедуру.

Патерналістський підхід у взаємовідносинах «викладач-студент», який досі панує в більшості українських вишів, має бути замінений на паритетні відносини двох співпрацюючих сторін, що набуває особливої актуальності під час роботи поза рамками розкладу: на консультаціях із навчальних питань, у ході творчих контактів, при ліквідації заборгованостей, при виконанні індивідуальних завдань тощо.

На часі залишаються проблемні питання, що потребують підвищеної уваги та подальшого опрацювання, а саме:

- необхідність корекції менталітету студентів та переорієнтація студентства з позиції «нам говорять» на позицію «ми хочемо сказати»;
- необхідність корекції менталітету викладачів, переорієнтація їх роботи з аудиторної на науково-методичну роботу та перехід від аксіоми «ми говоримо» до теореми «ми обговорюємо»;
- необхідність поліпшення матеріальної бази навчального процесу (комплектація бібліотек, написання і видання навчальних посібників, розвиток комп'ютерних інформаційних систем, створення електронних освітніх ресурсів та ін) для забезпечення ефективної роботи всіх учасників навчального процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень в обраному напрямку: конкретні шляхи і форми організації самостійної роботи студентів мають бути обрані з урахуванням курсу навчання, рівня підготовки студента та інших факторів, що визначаються в процесі творчої діяльності викладача.

На завершення доречними будуть слова видатного російського письменника, філософа Л.М.Толстого, який відзначав: «Якщо вчитель має лише любов до справи, він буде добрим вчителем. Якщо вчитель має лише любов до учня, як батько, мати – він буде кращий від того вчителя, який прочитав усі книжки, але не має любові ні до справи, ні до учнів. Якщо вчитель поєднує в собі любов до діла та любов до учнів, він – довершений учитель».

Список використаних джерел

1. Тенденции в реформировании высшего образования, развитии стандартизации и образовательных стандартов высшей школы в странах СНГ: монограф. сб. науч. ст. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2007. – 232 с.
2. Національна Доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – 24 квітня-1 травня. – С. 2–4.
3. Головінський І. З. Педагогічна психологія : навч. посіб. для вищ. шк. / І. З. Головінський. – К.: Аконті, 2003. – 288 с.
4. Мороз О. Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; за заг. ред. О. Г. Мороза. – К.: НПУ, 2006. – 206 с.
5. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. І. Слєпкань. – К.: Вища школа, 2005. – 240 с.
6. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пособие / С. Д. Смирнов. – М.: Академия, 2001. – 304 с.
7. Шаламов В.В. Организация самостоятельной работы в образовательных учреждениях / В. В. Шаламов // Историческая наука и историческое образование на рубеже XX-XXI столетий. Четвертые всероссийские историко-педагогические чтения. - Екатеринбург: УрГПУ, Банк культурной информации, 2000.
8. Кукушкин В. С. Введение в педагогическую деятельность: учеб. пособие / В. С. Кукушкин. – Ростов н/Д : МарТ, 2002. – 217 с.

9. Фаустова Э.Н. Студент нового времени: социокультурный профиль / Э. Н. Фаустова. – М., 2004. – 72 с. – (Система воспитания в высшей школе: Аналитические обзоры по основным направлениям развития высшего образования / НИИВО; Вып. 4).

Завгородня Н.І.

Оптимізація самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи

У статі розглянуто питання оптимізації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи. Наведено приклади практичної організації позааудиторної діяльності студентів із урахуванням спрямованості навчання та етапи отримання вищої освіти. До розгляду надано основні проблемні питання, пов'язані з покращенням ефективності самостійної роботи студентів та представлені шляхи їх можливого вирішення з урахуванням особливостей сприйняття студентами та викладацьким складом навчального процесу та його завдань.

Ключові слова: самостійна робота, кредитно-модульна система, позааудиторна діяльність, взаємовідносини «студент-викладач», ментальність студента, спрямованість навчання, особливості сприйняття.

Завгородня Н.И.

Оптимизация самостоятельной работы студентов в условиях кредитно-модульной системы

В статье рассмотрены вопросы оптимизации самостоятельной работы студентов в условиях кредитно-модульной системы. Приведены примеры практической организации внеаудиторной деятельности студентов с учетом направленности обучения и этапа получения высшего образования. Изложены основные проблемные вопросы, связанные с улучшением эффективности самостоятельной работы студентов и представлены пути их возможного решения с учетом особенностей восприятия студентами и преподавательским составом учебного процесса и его задач.

Ключевые слова: самостоятельная работа, кредитно-модульная система, внеаудиторная деятельность, взаимоотношения «студент-преподаватель», ментальность студента, направленность обучения, особенности восприятия.

N. Zavgorodnia

Optimization of Independent Work of Students in Credit-Modular System

The article discussed the issue of optimization of independent work of students in credit-modular system. The examples are given of practical organization of extracurriculum activities of students taking into account the orientation and training phase of higher education. The consideration is given to basic issues related to improving the effectiveness of individual work of students and the possibilities are presented of their solution and faculty of the educational process and its targets.

Key words: independent work, credit-module system, extracurriculum activities, interrelation “student-teacher”, students’ mentality, field of teaching, perception peculiarity.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2011р.